

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КАТЕГОРІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ. ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF THE FOOD SECURITY CATEGORY. EXPERIENCE FOR UKRAINE

Шигапова Е.І., студентка IV курсу
міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена актуальному питанню як національної безпеки, так і аграрного права зокрема. Категорія продовольчої безпеки є системоутворюючим явищем, визначальним чинником розвитку аграрного сектору держави.

У світовій практиці прийнято надавати пріоритетне значення категорії продовольчої безпеки. Попри це, Україна відсторонена від загальносвітових процесів та суто декларативно торкається правового регулювання продовольчої безпеки.

Наведене підтверджує, що описаний стан справ свідчить про те, що з наявних актів законодавства взагалі незрозуміло, що ми вкладаємо у зміст продовольчої безпеки.

Саме тому необхідно активно порушувати питання правового регулювання продовольчої безпеки в Україні. Адже наукові дослідження та вивчення міжнародного досвіду є передумовою актуалізації проблеми та забезпечення подальших законодавчих змін.

Завдяки цьому дослідженню було узагальнено поняття продовольчої безпеки у деяких європейських країнах та за актами ФАО. Також проаналізовано напрацювання українських учених, що займалися проблематикою цього дослідження.

Також запропоновано внесення відповідних змін до законодавства з метою здійснення якісного та ефективного реформування законодавства.

Відповідні законодавчі зміни передбачатимуть, як наслідок, оновлення понятійного апарату у сфері забезпечення продовольчої безпеки, відповідність міжнародним нормам та стратегіям розвитку ФАО.

Своєю чергою таке відповідне правове регулювання матиме вплив на забезпечення продовольчої безпеки де-факто, що означає гідний рівень життя та цілісність національної безпеки.

Викладені пропозиції мають практичне значення, оскільки у зв'язку з наведенням ладу у сфері аграрного законодавства та наближення до міжнародних стандартів, в Україні будуть наявними перспективи досягнення налагодження зв'язку зі світовою спільнотою, буде можливим запровадження послідовної політики та стратегій щодо продовольчої безпеки, що у своїй сукупності впливатиме на стабільність економіки, національну безпеку загалом.

Ключові слова: продовольча безпека, ФАО, міжнародно-правове регулювання продовольчої безпеки.

The article is devoted to national security and agrarian law in particular. The category of food security is a system-forming phenomenon, a determining factor in the development of the agricultural sector of the state.

In world practice, it is accepted to determine the priority of the category of food security. Despite this, Ukraine is excluded from the global processes and declarative concerns the legal regulation of food security.

It is unclear that we put in the maintenance of food safety.

That is why it is necessary to actively raise issues of legal regulation of food security in Ukraine. After all, scientific research and the study of international experience is a prerequisite for updating the problem and ensuring further legislative changes.

Through this study, the concept of food security has been generalized in some European countries and under FAO acts. Also analyzed the achievements of Ukrainian scientists involved in the problems of this study.

It is also proposed to make appropriate changes to the legislation in order to implement high-quality and effective reform of the legislation.

Relevant legislative changes will provide as a consequence of updating the conceptual apparatus in the field of food security, compliance with international standards and development strategies of FAO.

In turn, such appropriate legal regulation will have an impact on de facto food security, which means a decent standard of living and the integrity of national security.

The above proposals are of practical importance, because in connection with the establishment of order in the field of agricultural legislation and approximation to international standards, Ukraine will have prospects for establishing ties with the world community, it will be possible to introduce consistent policies and strategies regarding food security, which in its entirety will affect the stability of the economy, national security in general.

Key words: food security, FAO, international legal regulation of food security.

Актуальність. Спільною рисою законодавця та науковця є інертність у вирішенні проблем, зокрема, у питанні регулювання продовольчої безпеки. Якщо для світової спільноти сталий розвиток, продовольча криза, правове забезпечення питань продовольства є визначальними та пріоритетними, то Україна відмежовує себе від глобалізаційних процесів і суто декларативно торкається правового регулювання продовольчої безпеки.

Так, декларативність правового регулювання відображається у тому, що на гарантування та реалізацію основоположних прав людини та засад національної безпеки український пантеон законодавства має розмитий, незрозумілий та уривчастий механізм як визначення продовольчої безпеки, так і її забезпечення.

Наявний стан справ свідчить про те, що з чинних актів законодавства взагалі незрозуміло, що ми вкладаємо у зміст продовольчої безпеки (є лише різні погляди науковців).

Саме тому необхідно активно порушувати питання правового регулювання продовольчої безпеки в Україні. Адже наукові дослідження та вивчення міжнародного досвіду є передумовою актуалізації проблеми та забезпечення подальших законодавчих змін.

Проблематика. Конкретним підтвердженням проблеми продовольчої безпеки є відсутність на законодавчому рівні повного та відповідного до міжнародної практики її поняття, оскільки те, що ми визначаємо на рівні закону, зрештою відбивається у наявному стані речей. Якщо сама дефініція є недосконалою та не відповідає міжнародним актам, то держава не спроможна повноцінно реалізувати забезпечення продовольчої безпеки. Поняття є визначенням того, як має бути, тому, якщо маємо неправильну дефініцію, у результаті вже негативні наслідки та тенденції у суспільстві.

Крім того, поняття продовольчої безпеки є основою для визначення інших детермінуючих понять, загальної

стратегії розвитку. Так, за неналежного визначення дефініції продовольчої безпеки спотворюється у правовому сенсі, зокрема, визначення продовольчої кризи. Тобто те, що для світової спільноти буде явищем продовольчої кризи, для нас таким не буде за рахунок того, що вихідне поняття продовольчої безпеки визначає таке явище допустимим.

У зв'язку з цим відсутність адекватного та повного визначення продовольчої безпеки унеможливило її забезпечення де-факто. Невідповідне визначення сприяє тому, що для людини мінімальний, але об'єктивно критичний для здоров'я рівень забезпечення продовольством є сприятливим на рівні державного курсу.

Отже, відповідно до цього є нагальна потреба визначення найбільш оптимального та такого, що відповідає нормам міжнародного права, поняття продовольчої безпеки в Україні.

Мета і завдання. Метою цього дослідження є з'ясування сутності поняття продовольчої безпеки, зокрема, у контексті міжнародно-правових норм, задля надання пропозиції щодо вдосконалення дефініції у законодавстві України. Для цього поставлено такі завдання: узагальнити процес змін визначення поняття згідно з актами ФАО; з'ясувати поняття продовольчої безпеки серед українських учених та запропонувати практичні дії задля вдосконалення правового регулювання поняття продовольчої безпеки.

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека – поняття, що офіційно застосовується міжнародною спільнотою для характеристики стану продовольчого ринку країни, світового ринку. Крім того, продовольча безпека виступає складовою частиною економічної безпеки, яка, своєю чергою, є елементом національної безпеки кожної держави.

За основу прийнято звертатися до Римської декларації Всесвітнього форуму з продовольчої безпеки від 13–17 листопада 1997 року, в якій продовольчу безпеку було визначено як стан економіки держави, за якого населенню країни загалом та кожному громадянину гарантується забезпечення доступу до продуктів харчування, питної води та інших харчових продуктів у якості, асортименті та обсягах, які необхідні та достатні для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я населення [1].

Однак категорія продовольчої безпеки навіть на рівні міжнародної спільноти ФАО зазнавала трансформацій, які звичайно залишаються поза увагою дослідників.

Як вихідна точка закладення основ для формування досліджуваного поняття є положення Загальної декларації прав людини 1948 року, в якій зазначається, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, який є необхідним для підтримання здоров'я та благополуччя її самої та її сім'ї [2].

На Всесвітній продовольчій конференції 1974 р. було встановлено, що продовольча безпека є постачанням належних основних продуктів харчування в обсягах, достатніх для підтримки неухильного зростання споживання продовольства і регулювання коливань виробництва і цін.

На основі наведеного Комітет з продовольчої безпеки ФАО 1983 р. визначив, що продовольча безпека є тоді, коли забезпечено кожну людину в будь-який час можливістю знайти і купити необхідні продукти харчування [3].

На Всесвітньому продовольчому саміті 1996 р. поняття продовольчої безпеки було уточнено.

Отже, якщо в 1983 році йшлося про необхідність «забезпечити кожну людину в будь-який час можливістю знайти і купити необхідні продукти харчування», то в декларації саміту 1996 року вказується, що: продовольча безпека «існує, коли люди мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі».

У зв'язку з наведеним, якщо у першому випадку населення залишається пасивним учасником забезпечення продовольчої безпеки, то у другому випадку виконання продовольчої безпеки залежить від самої людини за умови забезпечення доступу до продовольства і зайнятості.

Декларація Всесвітнього саміту з продовольчої безпеки 2009 р. містить визначення продовольчої безпеки як: забезпечення постійної фізичної, соціальної та економічної доступності безпечної і поживної продовольства у достатній кількості, що задовольняє харчові потреби людей для ведення активного та здорового способу життя.

У Доповіді «Про стан справ у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки в світі 2010. Вирішення проблеми відсутності продовольчої безпеки в умовах затяжної кризи» встановлюється, що продовольча безпека є тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, що відповідає їх раціону харчування і кулінарним уподобанням, для ведення активного та здорового способу життя [4].

Надалі Доповідь від 2013 року містить положення, що продовольча безпека – стан, що характеризується постійним фізичним, соціальним і економічним доступом для всіх людей до достатнього за обсягом, безпечної і поживної продовольства, необхідного для задоволення їхніх потреб у повноцінному харчуванні, харчових звичок і підтримки активного здорового способу життя.

Таким чином, справді, протягом XX – XXI ст. залежно від різних зовнішніх і внутрішніх чинників міжнародна спільнота переглядає поняття «продовольча безпека».

Відповідно до п. 2.13 ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877–IV продовольча безпека визначається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [5].

Однак таке визначення відображає лише необхідність доступності до продуктів харчування, що автоматично не означає доступ саме до якісного та безпечної продовольства.

Більше того, «звичайна життєва діяльність людини» є оціночним поняттям, яке у різному контексті має різне змістове наповнення. Якщо для звичайної життєвої діяльності людини необхідним є мінімальна кількість продуктів харчування, яка підтримує її існування, але не забезпечує належний стан здоров'я, то такий стан справ не має ставати за основу політики держави.

А.І. Бірюковим запропоновано визначення продовольчої безпеки, в основу якого покладений лише один критерій – відсутність тиску з боку імпорту, що важливо для економіки з високою часткою сільського господарства у валовому внутрішньому продукті [6].

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення продовольчої безпеки як: складника національної безпеки держави, що передбачає захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою на принципах самозабезпечення безперешкодного фізичного та економічного доступу людини до продуктів харчування у кількості, асортименті, встановленого рівня якості та безпеки, необхідних для підтримання її здоров'я та звичайної життєвої діяльності [7].

Однак нині найбільш повне поняття, яке відбиває міжнародні тенденції, залишається суто на теоретичному рівні і потребує законодавчого закріплення.

Так, закріплення певної дефініції (зокрема, запропонованої) є визначальним, оскільки саме завдяки поняттю з'являється можливість здійснювати подальше регулювання та генерувати стратегії розвитку. Від визначення продовольчої безпеки залежить визначення таких понять, як продовольча незалежність, продовольча криза, необхідний рівень виробництва продуктів харчування тощо.

У зв'язку з цим пропонується прийняти Закон України «Про продовольчу безпеку», в якому встановити запропоноване найбільш оптимальне визначення поняття, яке включатиме у собі водночас характеристики якості, доступності, безпечності продовольства і відповідатиме міжнародній практиці.

Висновки. Отже, справді, попри універсальність та дієвість законодавства як одного з інструментів забезпечення та стратегії продовольчої безпеки, нині маємо відсутність належного правового регулювання.

Викладене свідчить про те, що з наявних актів законодавства взагалі незрозуміло, що ми вкладаємо у зміст продовольчої безпеки (є лише різні погляди науковців), якими засобами необхідно її забезпечувати та яку стратегію обрано.

Завдяки цьому дослідженню було узагальнено поняття продовольчої безпеки у деяких європейських країнах та за актами ФАО. Також проаналізовано напрацювання українських учених, що займалися проблематикою цього дослідження.

Крім того, було запропоновано внесення відповідних змін до законодавства з метою здійснення якісного та ефективного реформування законодавства.

Відповідні законодавчі зміни передбачатимуть, як наслідок, оновлення понятійного апарату у сфері забезпечення продовольчої безпеки, відповідність міжнародним нормам та стратегіям розвитку ФАО.

Своєю чергою таке відповідне правове регулювання матиме вплив на забезпечення продовольчої безпеки де-факто, що означає гідний рівень життя та цілісність національної безпеки.

Викладені пропозиції мають практичне значення, оскільки у зв'язку з наведенням ладу у сфері аграрного законодавства та наближення до міжнародних стандартів, в Україні будуть наявними перспективи досягнення налагодження зв'язку зі світовою спільною, буде можливим запровадження послідовної політики та стратегій щодо продовольчої безпеки, що у своїй сукупності впливатиме на стабільність економіки, національну безпеку загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. FAO 1996. Rome Declaration of World Food Security and World Food Summit Plan of Action. URL: <http://www.fao.org/wfs/final> (дата звернення: 20.10.2019).
2. Всеобщая декларация прав человека. URL: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (дата звернення: 05.09.2019).
3. Концепція продовольчої безпеки. 1983 р. Проблема продовольчої безпеки у світі. URL: <http://russian.people.com.cn/95181/7168195.html> (дата звернення: 14.09.2019).
4. Стан справ у зв'язку з відсутністю продовольчої безпеки в світі-2010. Вирішення проблеми відсутності продовольчої безпеки в умовах зatoryжної кризи. Рим, 2010. URL: <http://viktorvoksanaev.narod.ru/i1683r.pdf> (дата звернення: 26.09.2019).
5. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV/ *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527.
6. Бирюков А.И. О продовольственной безопасности России. URL: www.volsu.ru/RES_C/VGI/nauchnye/conference/4conference_2001/thes is/birukov (дата звернення: 26.09.2019).
7. Курман Т.В. Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні: національний та міжнародний аспекти. Харків, 2010. 97 с.